

TL 4014 Sovyet Dönemi Dil Siyaseti

Öğretim Üyesi: Dr.Öğr.Üyesi Mustafa Can TEZİÇ.

7. Hafta

Tuva'da Okullaşma Çalışmaları

Yazı dilinin geliştirilmesine paralel olarak Tuva Cumhuriyeti yönetimi yeni eğitim sisteminin kurulmasına da başlamıştır. Her ne kadar yeni kurulan devlet kendi öz değerlerini yitirmeden modernleşmeyi hedef almış olsa da gerek uluslararası konjonktürün zorlamaları, gerekse modern ulus devletin kurumlarının kurulması esnasında Sovyetler Birliğinin etkisi altına girmiştir. Bu etki kendini pek çok alanda olduğu gibi eğitim alanında da göstermektedir. Dolayısı ile Tuva' da eğitim sistemi de sosyalist içerikli bir eğitimin egemen olduğu bir yapıya bürünmüştür.

1927 yılı Ağustosunda düzenlenen *TNRP*'nin 7. toplantısında parti programının kabulü ile birlikte parti programına Tuva kültürünün geliştirilmesi konusunda da bir bölüm eklenmiştir. Bu bölüm kapsamında on sekiz yaşından küçük tüm çocukların cinsiyet farkı gözetmeksizin eğitim almaları ve ileriki yıllarda da bilim ve kültür alanında kendilerini geliştirebilmelerinin kararı alınmıştır. Diğer taraftan, on sekiz yaş üzerindeki bireylerin de okuma yazma öğrenmeleri amacı ile çeşitli okuma odaları, kulüpler, kütüphaneler ve kızıl yurt adı verilen okuma mekânları da topluma kazandırılmıştır.

Bu gibi kurumların ötesinde okuma yazmanın Tuva toplumu içerisinde geniş kitlelere yaygınlaştırılabilmesi için kuşkusuz planlı eğitim yapan modern okullara ihtiyaç vardı.

1929 yılına gelindiğinde *TNRP*'nin okul sistemi ve eğitim kadrosunun yetiştirilmesi meselesi tartışılırken eski düzenden kalan Lamaların gözetiminde sürdürülen Manastır okullarının yerine yeni modern okul sistemine geçişin gerekliliği savunulmuştur.

Tuva'nın konargöçer yaşam tarzı da göz önünde bulundurularak üç farklı okul tipi geliştirilmiştir. Bunlar sırası ile yatılı okullar, yaz okulları ve gezici okullardır.

Bu yatılı okullarda Tuva'lı Aratlar'ın çocukları tüm eğitim öğretim yılı boyunca yatılı olarak eğitimlerine devam edebilmekteydiler. *Kojunlar*'da ve *sumon*'lar da projelendirilen bu okullardan ilki 1929 yılında Çoon-Hemçik' te açılmıştır. *Sumon* yatılı okullarında ilk yıllarda sadece 1. sınıf var iken, 1939-40 öğretim yılında ikinci sınıflar da açılmıştır. Diğer taraftan *Kojunlar*'da bulunan yatılı okullarda dördüncü sınıfa kadar eğitim verilmekteydi. *Sumon*'larda iki yıllık eğitimlerini tamamlayan öğrenciler eğitimlerine *Kojunlar*'daki yatılı okullarda devam ederek dört yıllık eğitimi tamamlayabilmekteydiler.

Yatılı okulların dışında konargöçer ailelerin çocukları için geliştirilmiş "Konargöçer" yaz okulları da mevcuttu. 1934-1939 arası hizmet veren bu okullar özellikle konargöçer ailelerin çocukları için geliştirilmiş okullar olup yaz aylarında hizmet vermekteydiler. 1937 yılına gelindiğinde yaz okulu sayısı 42 olup toplam 1640 öğrenciye eğitim vermekteydi.

Diğer taraftan 1930-1931 yılları arasında yatılı okulların sayısı 7 iken bu tarihler arasında 8 ila 12 yaş grubu çocuk sayısının sadece yüzde yedisine ulaşabilmekteydi. Bu sayı 1943-1944 yıllarına geldiğinde okul sayısı 84'e yükselirken, bu okullarda eğitim gören 8 ila 12 yaş arası öğrenci sayısı ise toplam nüfusun yüzde 55,4'üne ulaşmıştır.

Bu okulların yanında 1940 – 41 öğretim yılında ilk kez 7 yıllık eğitim veren okullar başkent Kızıl, Şagonre, Çadan ve Kızıl-Majalıke'de açılmıştır.

1944-45 öğretim yılına gelindiğinde Tuva'da mevcut okul sayısı 122'ye ulaşmıştır. Bu okullardan 11'i şehirlerde bulunurken, 111 okul ise kırsal bölgelerde hizmet vermekteydi. Diğer taraftan Tuva'da 122 okulda eğitim gören öğrenci sayısı ise 9209 idi. Bu gelişmelerin yanında Tuva'da açılan Sovyet okullarının da Tuva'daki millî okulların eğitim programları üzerlerinde etkisi olmuştur.

1920-1930'lu yıllarda Tuva'da gerek eğitim sisteminde görev alacak gerekse devletin diğer kurumlarında görev yapacak eğitilmiş kadro sıkıntısı da yaşanmakta idi.

Modern okul sisteminin kurulması ile birlikte bu okullarda eğitim verecek öğretmen kadrosunun yetiştirilmesi sorunu ön plana çıkmıştır. Bu sorunun aşılması için ilk yıllarda iki farklı pedagojik kurum ile çözüm yolu aranmıştır. Bu kurumlardan birincisi aylık eğitim veren eğitim kurumları diğeri ise yıllık eğitim veren pedagojik kurumlardır. Fakat bu kurumlar yeterli olmadıkları gibi yeterli düzeyde kalifiye eğitici de yetiştirememekteydiler. Bu sorunun aşılmasında 1939 yılından itibaren başkent Kızıl'da pedagoji birimi kurulmuştur. Diğer taraftan Sovyetler Birliği de eğitici kadrosunun yetiştirilmesinde yardım etmiştir. Bu çerçevede Tuva'dan 1925 ile 1940 yılları arasında Sovyetler Birliğinin Moskova, İrkutsk, Ulan-Ude gibi, farklı eğitim merkezlerine öğrenci yollanmış ve bu okullarda öğrenciler eğitimci olmak için eğitim almışlardır.

Eğitimin dışında teknik alanlarda da Tannu-Tuva Halk Cumhuriyetinin süratle kendi kadrolarını yetiştirmeye ihtiyacı vardı. Bu konuda Salçak Toka 4 Ekim 1933 tarihinde yapmış olduğu konuşmada Tannu-Tuva Halk Cumhuriyetinin

millî kadroları ile geliştirdiği bağımsız üretim gúcünün gerekliliğinin altını çizmektedir. Gerekli olan kadro eksiki bu dönem içerisinde Sovyetler Birliđinden gelen uzmanların devletin çeşitli kurumlarında istihdam edilmesi yolu ile giderilmekteydi. Bu sıkıntı 1935 yılında *TNRP* meclis bakanlar kurulu başkan yardımcısı Danzan-ool tarafından dile getirilmiştir. Danzan-ool, Tuva'daki yerli kadro sıkıntısının giderilmesi maksadı ile tüm kurumlarda Rusların ikame edildiklerini söylerken yeni yönetimin Sovyetler Birliğinin kolonisi haline geldiğini iddia etmektedir. Tuva'daki devlet kadrolarının tekrardan Tuvalılar tarafından doldurulması süreci ise yine ulusal dil ve eğitim alanında atılan adımlar ile çözülmüştür. Bu kapsamda 1934-1935 yıllarından itibaren resmî yazışmaların dili süratle Tuva diline çevrilmiştir. Bunun yanında yapılan bir başka önemli adım ise Tuvalı Aratların eğitim ve kültür seviyelerinin yükseltilmesidir.

Devlet kurumlarına yerli kadrolar yerleştirilirken, aynı zamanda bu kadroların teknik alanda gerekli eğitimi alabilmeleri için başta Sovyetler Birliğinin ve diğer sosyalist ülkelerin imkânlarından yararlanılmıştır.

Tannu-Tuva Halk Cumhuriyeti ve Sovyetler Birliği arasındaki anlaşmalar kapsamında 1925 yılında Tuva'dan iki grup öğrenci yurt dışına eğitim amacı ile gönderilmiştir. Bu gruplardan on kişilik ilk grup Moskova'da Komünist Üniversitesi Doğunun Emekçileri üniversitesinde eğitim alırken, diğer on yedi kişilik grup ise Moğolistan'ın başkenti Ulan-Bator'da bulunan parti okuluna giderek burada eğitim almaya başlamışlardır. İlerleyen süreç içerisinde bu merkezlerin dışında Hakasya, Altay (Oyrat) ve Buryat Cumhuriyetleri de Tuva'dan eğitim almak için gelen öğrenciler için önemli merkezler haline gelmiştir. Sovyetler Birliği Tuva'dan öğrenci alımının yanında Tuva'ya kendi uzmanlarını da yollamıştır. Bu çerçevede Sovyetler Birliğinden Tuva'ya farklı alanlarda rol alacak mühendis, tekniker, ekonomist ve kalifiye işçi yollandığı gibi maddi ve teknik alanda da yardım gönderilmiştir.

Bu gelişmelerin yanı sıra 1936 yılında Tuva'da parti okullarında farklı alanlarda hizmet vermek üzere çeşitli kombinat'lar kurulmuştur. Bu kurumlar kendi içlerinde sağlık, muhasebe, ticaret, tarım olmak üzere dört bölümden oluşmakta idi. 1944 yılına gelindiğinde parti kombinat'ı Kızıl iki numaralı orta okulu olarak tekrardan organize edildi. Profesyonel kadrolar yetiştirme amacı ile organize olan bu okulda çilingir, demirci, marangoz olarak yetişecek 90 öğrenciye eğitim vermeye başlanmıştır.

Bu gelişmeler göstermektedir ki her ne kadar bir devlet politikası olarak devlet kurumları yerli kadroların içerisinde seçilmiş olsalar da bu kadrolar kendileri için gerekli teknik eğitimi başta Sovyetler Birliği olmak üzere sosyalist ülkelerin eğitim kurumlarından almaktaydılar. Bu merkezlerde yetişen kadrolar ise teknik mesleki eğitimin yanında ideolojik eğitimden de geçmekteydiler. Sonuç olarak, Tuva'daki devlet kadroları ve eğitim merkezleri partili teknikerler veya profesyoneller tarafından doldurulmaya başlanmıştır. Bu dönüşüm 1944 yılında Tuva'nın Sovyetler Birliğine katılması ile en üst noktaya varan bir zihniyet dönüşümünün de önünü açmıştır.

Temel Kaynak

Teziç, M.C. (2018) Sovyet Döneminde Tuva Yüksek Kültürünün İnşası. Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi. Sayı 29. Ss.141-168.

Yardımcı Kaynaklar

Anderson, B. (1995). *Hayali cemaatler. Milliyetçiliğin kökenleri ve yayılması*. (İ. Savaşır. Çev). Metis yayınları.

Ertürk, S. (1986). *Türkiye'deki bazı eğitim sorunları üzerine düşünceler*. Yelken Teper yayınları.

Killi - Yılmaz. G. (2010). *Kuzey ve Güneydoğu Sibiry Türklerinin Dil Durumu*. Köksav Yayınları.

Yabancı Yardımcı Kaynaklar

Gellner, E. (2006). *Nations and nationalism*. New York, Cornell University press.

Vasilenko, V. A. (2013). “Uryanhayskiy Vopros” v Politike Rossii i Mongolii (XVII- Pervaya Polovina XX vv.). *Aktual'nye Voprosy İstorii Rossiysko-Mongol'kih otnoşeniye Pervoy Çetverti XX Veka*, (M.A. Vinokurov, Ed.) İçinde (ss. 132-147). İrkutsk : İzd-vo BGUEP.

(1969) Zakonomernosti razvitiya literaturih yazıkov narodov SSSR v sovyetskuyu epohu. Osnovniye protsessı vnutristrukturного tazvitiya tyurskih finno-ugorskih i mongol'skih yazıkov. Moskova: Nauka.